

**№5 (63)
2020**

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәріпқов Р.Қ. - Қазақстанның еңбек сіңірген
қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) – (төраға)
Абайділдинов Е.М. - з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. - з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Белых В.С. - з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. - з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. - з.ғ.д. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. - з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. - з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. - з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. - з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ - з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. - з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев - PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. - ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Байниязова З.С. - з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. - LLM (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қазбаева Ә.Г. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Казиев З.Г. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. - PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Князова А.Ж. - LLM (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қоныс В.Т. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазиев Б.Қ. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. - PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. - з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. - з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. - з.ғ.к. (Бишкек, Қыргызстан)

Журнал редакциясы

Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы, 010000,
Нұр-Сұлтан қ., Д. Қонаев к., 12/1
«Сұлы-жасыл желекжол» БО
тел.: 8(7172) 57-03-42

www.zqai.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Qazaqstan Respublikasy Zaınnama jáne quyqytyq aqparat institutyynyń

JARSHYSY

gylymi-quyqytyq jýrnal

Редакция бағанасы

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.М. ЖАНҒАРАШЕВ Құқықтық емес факторлардың сот шешім-деріне әсерін талдау.....13

Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ, Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА, А.А. КАРАЕВ Мемле-кеттік көрсетілетін қызметтер жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету мемлекеттік функцияларын іске асыру нысаны ретінде.....17

Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ Сот төрелігінің жалпы конституциялық қағи-даттарының Қазақстан Республикасындағы әкімшілік рәсімдер мен әкімшілік сот ісін жүргізу қағидаттарымен арақатынасы (проблемалық мәселелер).....27

Д. ДОСМЫРЗА, Х. МАНЕЙ Қазақстан Республикасындағы кеден-дік әкімшілік жүргізудің даму перспективалары.....37

Н. СӘУЛЕН, Г.А. ҚУАНАЛИЕВА, А.Н. ОСПАНОВА Қазақстан Республикасындағы әкімшілік рәсімдер мен әкімшілік сот ісін жүргізу қағидаттарын теориялық талдау.....45

Е.Б. АБДРАСУЛОВ, Х. БАЖАЙ, А.Е. АБДРАСУЛОВА Қазақстан Республикасы Конституциясының колданысы: құқықтық, құндылықтық және функционалдық мазмұны.....57

А. САЛИМГЕРЕЙ Қазақстан Республикасында адам өмірін ұзар-тудың жаңа тәсілдері (медициналық және құқықтық аспектілер).....68

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

Е.А. ДҮЙСЕВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Қазақстан Республикасын-да «жасыл экономиканы» құқықтық реттеудің кейбір мәселелері.....76

В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА Сән индустриясындағы дизайн зияткер-лік меншік объектісі ретінде.....83

Е.В. НЕСТЕРОВА Тапсырыс берушінің мердігерге құрылыс мерді-герлігі шарты бойынша жұмысты орындау үшін қажетті жағдайлар жа-сау міндеті туралы.....90

К.К. САБИРОВ Қателікке мүмкіндік жоқ: Қазақстан Республика-сының заңнамасында жылжымайтын мүлікке құқықтың ауысуының да-улы мәселелерін шешу перспективалары.....97

Ұ.Е. КУДИЯРОВА Қазақстан Республикасының Азаматтық ко-дексіндегі адалдық, парасаттылық, әділеттілік қағидаттарын түсіндіру туралы мәселеге орай.....106

Г.Э. АБДРАСУЛОВА Азаматтық заңнаманың ашылмаған ақпарат туралы нормаларын колдану: теория және практика мәселелері.....111

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Мемлекеттік университеттердің басқару ор-гандарын жетілдірудегі құқықтық және ұйымдастырушылық реформа-лар.....118

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

С.М. РАХМЕТОВ Қазақстан Республикасының отбасылық және тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл туралы заңнамасын жетілдіру мәселелері.....127

С.С. ҚАРЖАУБАЕВ Салықтық қылмыстық құқық бұзушылықтар профилактикасының жалпы мәселелері.....135

Д.А. ФИНК Өтініш беруші әйелдердің және қылмыстық құқық бұзушылықтан зардап шеккендердің сот төрелігіне қылмыстық құқық бұзушылықтан келтірілген залалды өтеу шарты ретінде қол жеткізуі.....142

Р.Ж. ҚОЖАХМЕТОВА, А.А. ТЫНЫШБАЕВА Кәмелетке толмағандар арасында суицидтің алдын алу проблемаларына ықпал ететін негізгі факторлар.....	149
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
Ж.О. ҚҰЛЖАБАЕВА Экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесінде Қазақстан Республикасының инвестициялық қолдаудың құқықтық тетігі.....	159
Л.К. ҚАЙЫРБАЕВА Халықаралық және еуропалық құқықта жеке деректерді қорғау.....	168
Құқықтық мониторинг	
А.Қ. ҚАНАТОВ, А.Е. БЕКТЕНОВ, О.С. ҚАРАХОЖАЕВ Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл тиімділігінің (тиімсіздігінің) проблемалық аспектілері (сала-лық заңнаманы талдау).....	175
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.А. МЕДИНАЕВА Мемлекеттік тілдегі халықаралық шарттардың тілі мен стилі: ғылы-ми лингвистикалық талдау.....	182
А.Р. ҚҰЛБАТЫРОВА Халықаралық тәжірибе негізінде екі тілді заңнаманы әзірлеудегі өзекті мәселелер.....	186
С.К. БӘКІР Мемлекеттік тілді түлетудің үш қағидаты.....	191
Жас ғалым мінбері	
А. АРЫСТАН Зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері жөніндегі келісімде-гі (ЗМҚСА) коммерциялық құпияның құқықтық режимі.....	196
Л.Е. НҮРЛҰМБАЕВА Германияның қылмыстық процесіндегі бұйрық өндірісі.....	207
Т.К. МАКЕНОВ Карантин кезеңінде азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттік қамтамасыз ету.....	213
А.М. НЕМЕРЕБАЕВА Азаматтардың мемлекеттік басқаруға қатысу нысандары.....	218
Ж.Б. УМБЕТБАЕВА Атмосфералық ауа Қазақстан Республикасының Экологиялық ко-дексі бойынша құқықтық қорғау объектісі ретінде.....	224
Ғылыми өмір хроникасы	
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты Ғылыми кеңесінің 2020 жылдың қорытындысы бойынша отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 21 желтоқсан.....	232
«Жаршының» архивтік беттері	
Е.Н. НҮРҒАЛИЕВА Еңбек заңнамасын жетілдіру мәселелері (ҚР ЗИ Жаршысы №1(25)-2012 ж. – 61-65 бб.).....	236
Р. АНАРОВА З. ғ. д., профессор Е.Н. Нұрғалиеваның «Еңбек заңнамасын жетілдіру мәселелері» ғылыми жарияланымна қайтып оралғанда.....	241
Есімнама	
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының директорын жоғары марапатпен құттықтау.....	245
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының бас ғылыми қызметкері, з.ғ.к., доцент А.А. Караев – 55 жаста.....	246
Библиография	
Заң ғылымдарының докторы, профессор М.Ч. Қоғамовтың Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне түсініктемесіне рецензия 1-том. Жалпы бөлім. 3-басылым, толықтырылған және қайта өңделген. – Алматы.: «Жеті жарғы», 2020. — 751 б.....	247
Даналық ойлар	248

**№5 (63)
2020**

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации Республики
Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz

Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпиев Р.К. – Заслуженный деятель Ка-
захстана (Нур-Султан, Казахстан) – (прео-
седатель)

Абайдылинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)

Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)

Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)

Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Главный редактор

Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – заслуженный деятель
культуры РК (Нур-Султан, Казахстан)

Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)

Джангарашев Р.М. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)

Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Казиев З.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)

Киязова А.Ж. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)

Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)

Примаев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Камено-
горск, Казахстан)

Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Редакция журнала

Джамбуршин К.А.

Колтубаева Г.Б.

Ердашева Д.Т.

Жумагелдина Б.Ж.

Байленова А.К.

тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМН № 17761-Ж

от 25.06.2019 г. Комитета информации

Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан

(Первичная постановка на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан, 010000,

г. Нур-Султан, ул. Д. Конаева, 12/1

БЦ «На Водно-зеленом бульваре»

тел.: 8 (7172) 57-03-42

www.zqai.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru

institutzakonodatelstva@gmail.com

ВЕСТНИК

*Института законодательства и правовой
информации Республики Казахстан*

научно-правовой журнал

Колонка редакции.....9

Конституционное и административное право

Р.М. ДЖАНГАРАШЕВ Анализ влияния неправовых факторов на су-
дебные решения.....13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, Л.Т. ЖАНУЗАКОВА, А.А. КАРАЕВ Государ-
ственные услуги как форма реализации государственных функций обе-
спечения прав и законных интересов физических и юридических лиц.....17

Б.К. НУРГАЗИНОВ Соотношение общих конституционных прин-
ципов правосудия с принципами административных процедур и адми-
нистративного судопроизводства в Республике Казахстан (проблемные
вопросы).....27

Д. ДОСМЫРЗА, Х. МАНЕЙ Перспективы развития таможенного
администрирования в Республике Казахстан.....37

Н. САУЛЕН, Г.А. КУАНАЛИЕВА, А.Н.ОСПАНОВА Теоретиче-
ский анализ административных процедур и принципов административ-
ного судопроизводства в Республике Казахстан.....45

Е.Б. АБДРАСУЛОВ, Х. БАЖАЙ, А.Е. АБДРАСУЛОВА Действие
Конституции Республики Казахстан: правовое, ценностное и функцио-
нальное содержание.....57

А. САЛИМГЕРЕЙ Новые подходы по продлению человеческой
жизни в Республике Казахстан(медицинские и правовые аспекты) Граж-
данское и гражданско-процессуальное право.....68

Гражданское и гражданско-процессуальное право

Е.А. ДЮСЕНОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Некоторые вопросы правового
регулирования «зеленой экономики» в Республике Казахстан.....76

В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА Дизайн в индустрии моды как объект ин-
теллектуальной собственности.....83

Е.В. НЕСТЕРОВА Об обязанности заказчика создать подрядчику
необходимые условия для выполнения работы по договору строительного
подряда.....90

К.К. САБИРОВ Без права на ошибку: перспективы разрешения
спорных вопросов перехода прав на недвижимое имущество в законода-
тельстве Республики Казахстан.....97

У.Е. КУДИЯРОВА К вопросу о разъяснении принципов добросо-
вестности, разумности, справедливости, содержащихся в Гражданском
кодексе Республики Казахстан.....106

Г.Э. АБДРАСУЛОВА Применение норм гражданского законодатель-
ства о нераскрытой информации: вопросы теории и практики.....111

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Правовые и организационные реформы со-
вершенствования органов управления государственных университетов.....118

Уголовное право и уголовный процесс

С.М. РАХМЕТОВ Проблемы совершенствования законодательства
Республики Казахстан по противодействию семейно-бытовому насилию.....127

С.С. КАРЖАУБАЕВ Общие вопросы профилактики налоговых уго-
ловных правонарушений.....135

Д.А. ФИНК Доступ женщин-заявителей и пострадавших от уголов-
ного правонарушения к правосудию как условие компенсации ущерба,
причиненного уголовным правонарушением.....142

Р.Ж. КОЖАХМЕТОВА, А.А. ТЫНЫШБАЕВА Основные факторы, влияющие на проблемы предупреждения суицидов среди несовершеннолетних	149
Международное право и сравнительное правоведение	
Ж.О. КУЛЖАБАЕВА Правовой механизм инвестиционной поддержки Республики Казахстан в системе обеспечения экономической безопасности	159
Л.К. КАИРБАЕВА Защита персональных данных в международном и европейском праве	168
Правовой мониторинг	
А.К. КАНАТОВ, А.Е. БЕКТЕНОВ, О.С. КАРАХОЖАЕВ Проблемные аспекты эффективности (неэффективности) противодействия коррупции в Казахстане (анализ отраслевого законодательства)	175
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.А. МЕДИНАЕВА Язык и стиль международных договоров на государственном языке: научный лингвистический анализ	182
А.Р. КУЛЬБАТЫРОВА Актуальные вопросы разработки двуязычного законодательства на основе международного опыта	186
С.К. БАКИРОВ Три принципа ренессанса государственного языка	191
Трибуна молодого ученого	
А. АРЫСТАН Правовой режим коммерческой тайны в соглашении по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности (ТРИПС)	196
Л.Е. НУРЛУМБАЕВА Приказное производство в уголовном процессе Германии	207
Т.К. МАКЕНОВ Государственное обеспечение конституционных прав и свобод граждан в период карантина	213
А.М. НЕМЕРЕБАЕВА Формы участия граждан в государственном управлении	218
Ж.Б. УМБЕТБАЕВА Атмосферный воздух как объект правовой охраны по экологическому кодексу Республики Казахстан	224
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение о заседании Ученого совета Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан по итогам 2020 года, г. Нур-Султан, 21 декабря 2020 года	233
Архивные страницы «Вестника»	
Е.Н. НУРГАЛИЕВА Вопросы совершенствования трудового законодательства (статья в Вестнике ИЗ РК №1(25)-2012 г. – С. 61-65)	236
Р. АНАРОВА Возвращаясь к научной публикации д.ю.н., профессора Е.Н. Нурғалиевой «Вопросы совершенствования трудового законодательства»	241
Персоналии	
Поздравление директора Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан с высокой наградой	245
Главному научному сотруднику Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, к.ю.н., доценту А.А. Караеву – 55 лет	246
Библиография	
Рецензия на Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан доктора юридических наук, профессора Когамова М.Ч., том 1. Общая часть. 3-е изд., доп. и перераб. – Алматы, «ЖетіЖарғы», 2020. – 751 с.	247
Мудрые мысли	248

№5 (63)
2020

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute
of Legislation and Legal information
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894 from
05.30.2013)

Editorial Council members
Sarpekov R.K. – Honored Personality of Ka-
zakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Chief Editor
Dyusenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiybetov M.A. – Honored Worker of Culture
of Kazakhstan, (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kairbaeva L.K. – PhD (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Nurmagambetov R.G. – PhD
(Chelyabinsk, Russian)
Primashev N.M. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk,
Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyr-
gystan)

The editorial staff
Dzhamburshin K.A.
Koltubayeva G.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address:
The Republic of Kazakhstan,
010000, Nur-Sultan, D. Konaev str., 12/1
BC «On the water-green boulevard»
tel.: 8 (7172) 57-03-42
www.zqai.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

- R.M. DZHANGARASHEV** Analysis of the influence of non-legal
factors on court decisions 13
- B.K. NURGAZINOV, L.T. ZHANUZAKOVA, A.A. KARAYEV**
Public services as a form of implementation of state functions, ensuring the
rights and legitimate interests of individuals and legal entities 17
- B.K. NURGAZINOV** Correlation of general constitutional principles
of justice with the principles of administrative procedures and administrative
proceedings in the Republic of Kazakhstan (problematic issue) 27
- D. DOSMYRZA, KH. MANEY** Prospects for the development of
customs administration in the Republic of Kazakhstan 37
- N. SAULEN, G.A. KUINALIYEVA, A.N. OSPANOVA** Theoretical
analysis of administrative procedures and principles of administrative court
proceedings in the Republic of Kazakhstan 45
- E.B. ABDRASULOV, K. BAZHAY, A.E. ABDRASULOVA**
Application of the constitution of the Republic of Kazakhstan: legal, value
and functional content 57
- A. SALINGEREY** New approaches the human life-extension in the
Republic of Kazakhstan (medical and legal aspects) 68

Civil and Civil Procedure Law

- E.A. DYUSENOV, A.K. LYAMBEKOVA** Some issues of legal
regulation of «green economy» in the Republic of Kazakhstan 76
- V. SINELNIKOVA** Design in the fashion industry as an object of
intellectual property 83
- E.V. NESTEROVA** The obligation of the customer to create the
necessary conditions for the contractor to perform works under contraction
project contract 90
- K. SABIROV** No room for error: perspectives of resolving issues of the
transfer of rights to real estate in the legislation of the Republic of Kazakhstan 97
- U.E. KUDIYAROVA** Explanation of the principles of fairness,
intelligence and justice found in the Civil code of the Republic of Kazakhstan 106
- G.E. ABDRASSULOVA** Application of the standards of civil legislation
on non-disclosed information: issues of theory and practice 111
- B.O. ALTYNBASOV** Legal and organizational reforms in the
improvement of the governance bodies of public universities 118

Criminal law and Criminal procedure

- S.M. RAKHMETOV** Issues of improving the legislation of the Republic
of Kazakhstan on combating domestic and domestic violence 127
- S.S. KARZHAUBAYEV** General issues of prevention of tax criminal
offenses 135
- D.A. FINK** Access of women applicants and victims of a criminal
offense to justice as a condition of compensation for damage caused by a
criminal offense 142
- R. KOZHAKHMETOVA, A.A. TYNYSHBAYEVA** The main factors
influencing the problems of suicide prevention among minors 149

International law and Comparative law	
Zh. KULZHABAYEVA Legal mechanism of investment support of the Republic of Kazakhstan in the economic security system.....	159
L.K. KAIRBAYEVA Personal data protection in international and european law.....	168
Legal monitoring	
A.K. KANATOV, A.E. BEKTENOV, O.S. KARAKHOZHAYEV Problematic aspects of efficiency (inefficiency).of anti-corruption measures in Kazakhstan (analysis of industry legislation).....	175
From the lawmaking practice in the official language	
A.A. MEDINAYEVA The language and style of international treaties in the national language: a scientific linguistic analysis.....	182
A.R. KULBATYROVA Current issues of developing bilingual legislation based on international experience.....	186
S. BAKIR Three principles of the state language renaissance.....	191
Young researchers' tribune	
A. ARYSTAN Legal regime of trade secrets in the agreement on trade aspects of intellectual property rights (TRIPS).....	196
L.E. NURLUMBAYEVA Writ proceeding in the criminal process of Germany.....	207
T.K. MAKENOV State support of constitutional rights and freedoms of citizens during the quarantine period.....	213
A.M. NEMEREBAYEVA Forms of participation of citizens in public administration.....	218
Zh.B. UMBETBAYEVA Atmospheric air as an object of legal protection according to the Environmental code of the Republic of Kazakhstan.....	224
The Chronicle of Scientific Life	
Information note on the meeting of the Academic Council of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan on the results of 2020,Nur-Sultan,December 21, 2020.....	234
The archive pages of the«Bulletin»	
E.N. NURGALIYEVA Issues of improving labor legislation(article in the Bulletin of the IL RK No. 1 (25) -2012 - P. 61-65).....	236
R. ANAROVA Back to the article of the Doctor of Law, Professor E.N. Nurgaliyeva «Issues of improving labor legislation».....	241
Personalities	
Congratulation of the Director of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstanwith a high award.....	245
Chief Researcher of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Law, Associate Professor A.A. Karayev is 55 years old.....	246
Bibliography	
Review of the Commentary on the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Law, Professor M.Ch. Kogamov, Volume 1. General part. 3rd ed., Added and revised - Almaty, «ZhetiZhargy», 2020. - 751 p.....	247
Wise thoughts	248

УДК 342.6

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КЕДЕНДІК ӘКІМШІЛІК ЖҮРГІЗУДІҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Достан Досмырза

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті
«Халықаралық сауда және құқық» кафедрасының аға оқытушысы,
заң ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы; e-mail: dosmyrza@mail.ru

Хайбар Маней

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті
«Халықаралық сауда және құқық» кафедрасының аға оқытушысы,
заң ғылымдарының магистрі, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы; e-mail: mr.haybar@mail.ru

Түйін сөздер: кедендік әкімшілік жүргізу, сыртқы сауда қызметі, Еуразиялық экономикалық одақ, кедендік шекара, кедендік рәсімдер, тауарларды декларациялау.

Аннотация. Мақалада Қазақстан Республикасының кедендік әкімшілік жүргізудің қазіргі жағдайы мен даму перспективалары қарастырылған. Сыртқы сауда мен сыртқы экономикалық қызметтің дамуындағы кедендік әкімшілік жүргізудің рөлі көрсетілген. Кедендік әкімшілік жүргізудің заманауи жоғары технологиялық, ашық және тиімді жүйесін құру проблемасына ерекше назар аударылады. Кедендік әкімшілік жүргізуді жетілдірудің маңызды құралы ел экономикасына инвестицияларды тарту үшін қолайлы жағдайлар жасау болып табылады деген идея негізделеді. Зерттеу міндеті ретінде тауарлар мен көлік құралдарын кедендік рәсімдеу және бақылау кезіндегі кедендік рәсімдерді жеңілдету мен кедендік операцияларды жеделдетудің негізгі бағыттары және кеден органдары қызметінің басқа перспективалық бағыттары тұжырымдалған.

Сонымен бірге, авторлар Қазақстан Республикасының 2020-2030 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы жобасының Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттердің кеден заңнамасын жетілдіру және біркелкі қолдану қажеттілігі тұрғысынан және кедендік заңнаманың ұғымдық аппаратын қайта қарау қажеттілігі тұрғысынан қолдайды, бұл әзірлеушілердің пікірінше, Қазақстандық экономиканы әлемдік қатынастар мен сыртқы экономикалық қызмет жүйесіндегі байланыстарын арттыруға жаңа серпін береді.

Мақаладағы қосымша ұсыныс ретінде авторлар «кедендік әкімшілік жүргізу» ұғымын кеден заңнамасында бекіту қажеттілігіне назар аударады, сонымен қатар, Қазақстан Республикасының 2020-2030 жылдарға арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасының жобасын әзірлеу жөніндегі жұмыс тобының құрамына кеден ісі саласындағы проблемаларды зерттеумен айналысатын ғылыми қоғамдастықтың өкілдерін қосу маңыздылығын тұжырымдайды.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТАМОЖЕННОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Достан Досмырза

Старший преподаватель кафедры «Международная торговля и право» Казахского университета экономики, финансов и международной торговли, кандидат юридических наук,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: dosmyrza@mail.ru

Хайбар Маней

Старший преподаватель кафедры «Международная торговля и право» Казахского университета экономики, финансов и международной торговли, магистр юридических наук,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: mr.haybar@mail.ru

Ключевые слова: таможенное администрирование, внешнеторговая деятельность, Евразийский экономический союз, таможенная граница, таможенные процедуры, декларирование товаров

Аннотация. В статье рассматриваются современное состояние и перспективы разви-

тия таможенного администрирования Республики Казахстан. Показана роль таможенного администрирования в развитии внешнеторговой и внешнеэкономической деятельности. Особое внимание уделяется проблеме создания современной высокотехнологичной, транспарентной и эффективной системы таможенного администрирования. Обосновывается идея о том, что важнейшим инструментом совершенствования таможенного администрирования является создание благоприятных условий для привлечения инвестиций в экономику страны, а также создание эффективной нормативной правовой базы и качественных инструментов реализации таможенной политики. В качестве исследовательской задачи сформулированы основные перспективные направления по упрощению таможенных процедур и ускорению таможенных операций при таможенном оформлении и контроле товаров и транспортных средств, а также другие направления деятельности таможенных органов.

Более того, авторами поддерживаются направления проекта Концепции правовой политики Республики Казахстан на 2020-2030 годы в части необходимости совершенствования и единообразного применения таможенного законодательства государств-членов Евразийского экономического союза и пересмотра понятийного аппарата таможенного законодательства, которое по утверждению разработчиков придаст новый импульс для активизации связей казахстанской экономики в системе мировых отношений и внешнеэкономической деятельности.

Дополнительным предложением в статье авторы обращают внимание на необходимость закрепления в таможенном законодательстве понятия «таможенное администрирование», кроме этого, полагается важным включить в рабочую группу по разработке проекта Концепции правовой политики Республики Казахстан на 2020-2030 годы представителей научного сообщества занимающихся исследованием проблем в сфере таможенных правоотношений.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CUSTOMS ADMINISTRATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Dostan Dosmyrza

Senior Lecturer, Department of International Trade and Law,
Kazakh University of Economics, Finance and International Trade,
candidate's degree in Jurisprudence, Nur-Sultan,
the Republic of Kazakhstan; e-mail: dosmyrza@mail.ru

Maney Khaybar

Senior Lecturer, Department of International Trade and Law,
Kazakh University of Economics, Finance
and International Trade, master of law, Nur-Sultan,
the Republic of Kazakhstan; e-mail: dosmyrza@mail.ru

Keywords: customs administration, foreign trade activity, Eurasian Economic Union, customs border, customs procedures, declaration of goods

Abstract. The article discusses the current state and development prospects of the customs administration of the Republic of Kazakhstan. The role of customs administration in the development of foreign trade and foreign economic activity is shown. Particular attention is paid to the problem of creating a modern high-tech, transparent and efficient system of customs administration. The idea is substantiated that the most important tool for improving customs administration is the creation of favorable conditions for attracting investments in the country's economy, as well as the creation of an effective regulatory framework and high-quality tools for the implementation of customs policy. As a research task, the main promising directions for simplifying customs procedures and accelerating customs operations in customs clearance and control of goods and vehicles, as well as other areas of activity of customs authorities, have been formulated.

Moreover, the authors support the directions of the draft Concept of legal policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030 in terms of the need to improve and uniform application of the customs legislation of the member states of the Eurasian Economic Union and revise the conceptual apparatus of customs legislation, which, according to the developers, will give a new impetus to enhance the ties of Kazakhstani economy in the system of world relations and foreign economic activity.

With an additional proposal in the article, the authors draw attention to the need to consolidate the concept of «customs administration» in customs legislation; in addition, it is considered important to include in the working group on the development of the draft Concept of legal policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030 representatives of the scientific community engaged in the study of problems in the field of customs legal relations.

Әлемдік экономиканың жаһандануы әрбір ұлттық экономикалық жүйенің басқаларымен тығыз байланысты болатын, заманауи экономикалық қауымдастықтың құрылуына ықпалын тигізді. Бір елдің экономикасындағы проблемалар басқа мемлекеттердің экономикасында және жалпы экономикалық қоғамдастықта апатты салдарға әкелуі мүмкін. Бұл постулатты растаудың жарқын мысалы – жаһандық COVID-19 пандемиясы кезіндегі, бұрын-соңды болмаған жағдайлармен байланысты күшейіп келе жатқан қаржылық-экономикалық дағдарыс.

Кез-келген мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігі қолда бар әлеуетке және оның ерекшеліктеріне және осы әлеуеттің күшті компоненттеріне сүйенеді [1]. Өкінішке орай, бүгінде Қазақстанда мықты экономикалық компонент, нақты белгіленген экономикалық сегмент жоқ. Мұнайдың әлемдік бағасының төмендеуі және басқа шикізаттың арзандауы, сондай-ақ өтімді қаржы ресурстарының жетіспеушілігі салдарынан біздің еліміздің экономикасы тап болған жағдай өзінің әлемдік нарықтарға тәуелділігін айқын көрсетті. Қазақстанның сыртқы экономикалық мамандануы әлі күнге дейін тұтынушылық және өндірістік мақсаттағы табиғи ресурстарды дайын өнімге айырбастаудың ескірген схемасына негізделген.

Қалыптасып отырған жағдай сыртқы және ішкі бірқатар себептерге байланысты. Әдетте, Батыс елдері Қазақстанды отын – шикізат ресурстарын жеткізушісі және олардың өндірістік тауарларын сататын нарық ретінде қарастырады. Орын алып отырған жағдайлардың барлығы бүкіл халық шаруашылығын жаңғырту және осы негізде еліміздің экономика саласындағы бәсекелестік артықшылықтарын кеңейту қажет екендігінің тағы да бір көрнісі. Осыған байланысты Қазақстанның негізгі стратегиялық міндеттерінің бірі экономиканың дамуы мен сыртқы экономикалық байланыстардағы қазіргі инерциялық моделдерін еңсеру, оның халықаралық мамандануындағы отын-шикізаттық бейінін өзгерту. Пайда алу, инвестициялар мен бәсекеге қабілеттіліктен қайтарым алу принципіне негізделген, түгел қамтитын экономикалық прагматизм бағытындағы Қазақстан Республикасының жаңа болжамы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары¹ қаржылық-экономикалық дағдарысты еңсерудің маңызды міндеттерін алға қойды. Атап айтқанда, импортты алмастыру және жоғары технологиялық тауарлардың экспорты аталған Жоспарды іске асыру шеңберіндегі

қызметтің негізгі бағыттарына айналуы керек. Осы құжатқа сәйкес мемлекет қаржылық және әкімшілік шығындарды азайту арқылы шағын және орта бизнестің дамуына ықпал етуі керек.

Бұл шаралар экономикалық өсудің көзі ретінде сыртқы экономикалық байланыстарды кеңейтуді, озық технологияларды енгізуді, ішкі нарықты сапалы тұтыну тауарларымен қамтамасыз ету, қазақстандық компаниялардың әлемдік нарыққа шығуын, сыртқы экономикалық қызметтің масштабтары, сипаты мен формаларының өзгеруін қамтамасыз етуге арналған [1]. Жүзеге асырылып жатқан стратегиялық жоспар қолайсыз сыртқы экономикалық жағдаят пен инновациялық саясаттың ең күшті әсері кезеңінде тұрақты экономикалық дамуды және әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған. Жаһандық экономикада Қазақстанның позициясын нығайтатын, сапа параметрлерін жақсартатын, ұлттық шаруашылықты жаңғырту мәселелерін шешуде сыртқы экономикалық салалардың үлесін арттыратын көптеген институттар бар. Аталмыш бағыттар сыртқы экономикалық қызметтің және жалпы ұлттық экономиканың тұрақты өсуіне ықпал етуге қабілетті екендігі сөзсіз. Сонымен қатар, әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, экономикалық дамудың инновациялық моделі, кез-келген елдің әлемдік шаруашылыққа тиімді интеграцияға қолайлы жағдайларды қалыптастыруы, сыртқы экономикалық қызметтің масштабтарының, сипаты мен формаларының өзгеруі кедендік саясат құралдарын ұтымды пайдаланумен тығыз байланысты.

Өз кезегінде кедендік саясат мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының құрамдас бөлігі, оның негізгі компоненті кедендік әкімшілік жүргізу институты болып табылады. Демек, сыртқы экономикалық байланыстарды кеңейтудің жоғарыда аталған басым бағыттарына сүйене отырып ең алдымен, кедендік әкімшілік жүргізудің жаңаша, сапалы өзге даму кезеңіне өтуді талап ететін жаңа қауіптер мен сын-қатерлердің туындауын ескеру арқылы, кедендік әкімшілік жүргізуді дамыту мен жетілдіру өзекті болады.

Кеден саясатын басқару өз қызметінде екі тұрғының арасында болады: біріншіден, қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатындағы нақты бақылауды жүзеге асыру қажеттілігі; екіншіден, кедендік формальдылықты барынша жеңілдету арқылы бизнестің дамуына ықпал ету [2, 47-48 б.]. Яғни, экономикалық мүдделер сауданың дамуымен ғана емес, сонымен қатар тұтынушылық нарықты қанықты-

¹ «Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы // (электрондық ресурс) <http://adilet.zan.kz> (жүзінгу мерзімі: 03.11.2020)

ру үшін бәсекеге қабілетті тауарлар мен технологияларды шығарумен де байланысты, бұлар кеден ісінде де көбірек көрініс табады. Демек, Кеден одағына мүше мемлекеттердің кеден қызметтерінің жоғарыда аталған ауқымды мүмкіндіктері осы екі маңызды міндетті сәтті шешуге септігін тигізеді.

Біздің елдегі экономикалық қайта құру процесі тәуелді болатын көптеген факторлардың ішінде өндірістік мүмкіндіктерді кеңейтудің маңызды институттарының бірі кедендік әкімшілік жүргізу болып табылады, сондай ақ ол фискалдық, құқық қолдану, бақылау мен реттеу органының функцияларын біріктіретін экспорттық-импорттық операциялар жүйесінде ерекше орын иеленеді. Осы функцияларды негізге ала отырып, кеден қызметі кез-келген мемлекеттің сыртқы экономикалық жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде сыртқы саудаға салық салу саласындағы мемлекеттік басқарудың жалпы қабылданған функцияларын жүзеге асырумен қатар, өз іс-әрекеті ерекше қызмет түрінде көрінетін әлеуметтік-экономикалық институт ретінде белсенді әрекет етеді [1].

Осылайша, кедендік әкімшілік жүргізу Қазақстан экономикасына инвестицияларды тарту, бюджетке кедендік төлемдердің толық түсуін қамтамасыз ету, отандық тауар өндірушілерді, зияткерлік меншік объектілерін қорғау, сыртқы сауданы барынша жеңілдету, әкімшілік құқық бұзушылықтар мен қылмыстық құқық бұзушылықтармен тиімді күресу үшін қолайлы жағдайлар жасауға арналған. Кедендік әкімшілік жүргізуді ұтымды ұйымдастыру әлеуметтік-экономикалық мәселелерді жүзеге асыру, сыртқы экономикалық қызметті дамыту, кеден қызметін қайта құру мен жаңғырту, оның қоғамға әсер ету сипаты, бұқаралық сананың қабылдауына қолайлы болуымен байланысты. Бұл мемлекеттің сыртқы сауда саласындағы мүдделерін іске асыруға және қазақстандық тауарлар өндірісін дамытуға ықпал етеді, ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерлерге қарсы тұрады.

Кедендік әкімшілік жүргізу – бұл көбінесе өндірістік ресурстарды (жабдықтар, технологиялар, ақпарат, материалдар, адамдар) пайдаланудың тиімділігін және жұмысының нәтижелері тиісті экономикалық, әлеуметтік және басқа көрсеткіштерге сәйкес бағаланатын кеден жүйесінің өзінің қызметінің тиімділігін айқындайтын «кеден органдарының өндіруші ресурсы» болып табылады [3, 20-21 б.].

Соңғы жылдары Қазақстандағы кедендік әкімшілік жүргізу сапасы сыртқы сауда қызметі мен инновациялық бизнесті дамытуда

айтарлықтай жетістіктерге жетті. Фискалдық құрамдас бөлігіне келетін болсақ, олынталандырушы және реттеуші функциялардан әлі аса алмай келеді. Бұл дағдарыстың тереңдеуі жағдайында біздің елдің кеден саясаты мемлекеттік бюджеттің кіріс бөлігін толтыруда бұрынғыша маңызды рөл атқара беру себебінен болып отыр. Бұл дәлелді 2019 жылғы мемлекеттік бюджеттің кіріс бөлігіне кедендік төлемдердің түсуіне жүргізілген талдау қолдап қуаттайды.

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік кірістер комитетінің (бұдан әрі – ҚР ҚМ МКК) деректері бойынша, 2019 жылы² кедендік әкімшілік жүргізу есебінен бюджетке салықтар мен кедендік төлемдердің қосымша түсімдері бойынша жоспар 121,3% орындалды. Республикалық бюджет түсімдерінің жартысынан көбі ірі салық төлеушілер мен жер қойнауын пайдаланушылардан түседі.

2020 жылдың 9 айында³ мемлекеттік бюджеттің кірістері (трансферттерді қоспағанда) 97,3%-ға орындалды. Сонымен, бюджет кірістерінің толық орындалмауына коронавирус эпидемиясы жағдайы әсер етті, бұл импортқа ҚҚС түсімдеріне кері әсерін тигізді. Атап айтқанда, былтырғы жылмен салыстырғанда биыл Қытайдан импорт 11%-ға, оның физикалық көлемі 27%-ға төмендеген, Қытайдан келітін тауарлар импортынан кедендік баждар мен салықтардың түсімдері 12%-ға немесе 2,1 млрд. теңгеге азайды. Үшінші тоқсанда халықаралық тауар алмасуда карантиндік шаралардың бәсеңдей бастағанын ескере отырып, ағымдағы жылдың үш айында кедендік статистика жақсы деңгейге көтерілуі мүмкін екендігін атап өту маңызды.

Кедендік баждарды төлеуді уақтылы қамтамасыз ету ҚР ҚМ МКК-нің дұрыс жұмыс істеуі және тиімді ұйымдастырылуы арқасында қамтамасыз етілді. Кедендік төлемдерді жинау мен төлеуде жоғары нәтижеге қол жеткізу жаңа ақпараттық технологияларды мақсатты түрде дамыту және кейіннен қолдану, тәуекелдерді басқару жүйесін қолдануды оңтайландыру, құқық қорғау қызметінің тауарларды шығарғаннан кейін бақылау нысандарын ұтымды қолдану нәтижесінде мүмкін болды. Демек, сыртқы сауданың дамуына ықпал ету тұрғысынан кедендік әкімшілік жүргізудің стратегиялық мақсатына жету факторларының бірі экспорттық-импорттық операциялардың барлық операторларына мемлекеттік қызметтерді сапалы ұсыну болды. Тиімді және сапалы мемлекеттік қызметтер кедендік операцияларды уақтылы аяқтау үшін қажетті

² «Kursiv» ақпараттық агенттігі / <https://kursiv.kz/news/finansy/2019-05/v-kazakhstane-uvelichilis-nalogovye-postupleniya-v-byudzhet> (жүзіну мерзімі: 03.11.2020)

³ Қазақстан республикасы қаржы министрлігінің мемлекеттік кірістер Комитетінің ресми сайты / <https://kgd.gov.kz/ru/news/ob-itogah-deyatelnosti-komiteta-gosudarstvennyh-dohodov-mf-rk-za-9-mesyacev-2020-goda-1-73935> (жүзіну мерзімі: 03.11.2020)

кедендік рәсімдердің жылдамдығын арттыру мен уақытты қысқарту жолымен сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың және тауарлардың соңғы тұтынушысының сауда ағындарының қарқындауын және шығындарды азайту үшін қолайлы жағдайлар жасады. Сонымен қатар, кедендік әкімшілік жүргізуге жоғары технологияларды енгізудің арқасында сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларды ақпараттандыру және оларға консультация беру тәжірибесінің артуы, сондай-ақ кедендік инфрақұрылымды және оның техникалық жабдықталуын одан әрі дамыту және жетілдіру, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы арқылы өткізу пункттерінің өткізу мүмкіндігінің кеңеюі кедендік төлемдерді жинауға ықпал етті.

Еліміздің Кеден одағына, алдымен Еуразиялық экономикалық қоғамдастық шеңберінде, содан кейін Еуразиялық экономикалық одақ (бұдан әрі – ЕАЭО) шеңберіне кіруін ескере отырып, Қазақстан Республикасының кеден органдары тұрақты экономикалық даму үшін мемлекеттің мүдделеріне сәйкес келетін кеден саласындағы негізгі институттарды қалыптастыра алды. Жекелей алғанда, тиімді кедендік реттеудің арқасында құрылған органдар кеден органдарының шеңберінде экономикалық қауіпсіздікке төнетін қатерлерге байыпты қарсы тұруды қамтамасыз етеді, озық технологияларды кешенді енгізуді жүзеге асырады және ішкі нарықты сапалы тұтыну тауарларымен қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Экономикалық қауіпсіздік, өз кезегінде, ақпараттық қауіпсіздікпен тікелей байланысты. Сондықтан, кедендік органдардың ақпараттық қауіпсіздігін және ақпаратты техникалық қорғауды күшейтпестен, қазіргі заманғы кеден органдары мемлекеттік бюджеттің кірістер бөлігін құрайтын шегерімдердің қазіргі деңгейіне жеткізе алмайды және одан да көп ақпараттық технологияларды қолданбай және оларды жаңартпай сыртқы сауда қарқынын арттыра алмайды.

Сонымен қатар, әлемдік экономиканың жаһандануы мен қаржы-экономикалық дағдарыс процестерінің жалғасуы объективті түрде кеден ісі саласындағы мемлекеттік қызметтерді одан әрі сапалы дамытуды, сондай-ақ кедендік әкімшілік жүргізу институтын дамыту мен жетілдіруді талап етеді [1]. Кедендік әкімшілік жүргізуді мақсатты түрде жетілдіру әмбебап құралдарды қалыптастыру және әлемнің динамикалық түрде өзгеруі мен мемлекеттің ішкі саясатына байланысты тиімділік көрсеткіштерін белгілеу арқылы жүзеге асырылуы керек. Ол үшін сыртқы сауданың соңғы жылдардағы қарқынды өсуіне байланысты барлық қажетті алғышарттар қалыптасты. Бұл алғышарттар сыртқы сауда айналымын мемлекеттік реттеудің тетіктері мен құралдарын жетілдіру мәселелеріне ерекше маңызды ғылыми негіз-

делген көзқарас жасайды, мұнда Қазақстан Республикасының кеден қызметі жүйесі ерекше рөл атқарады.

Кедендік әкімшілік жүргізу сыртқы сауда айналымын жүзеге асырудың белсенді қатысушысы болып қана қоймай, сонымен қатар өндірістік-технологиялық және сауда коммуникациясының күрделі жүйесін жүзеге асырады. Кедендік әкімшілік жүргізу Қазақстан Республикасы мен ЕАЭО кедендік заңнамалық базалары шеңберінде отандық нарыққа ықпал ету құралына айналуы керек.

Қазақстанның халықаралық интеграциялық процестерге қатысуы Дүниежүзілік кеден ұйымының қызметіне және кедендік рәсімдерді үйлестіру мен жеңілдету туралы халықаралық келісімдерге толыққанды қатысуға бағытталған. Аймақтық деңгейде бұл – ТМД, ЕАЭО, ШЫҰ және басқалары сияқты интеграциялық топтарға белсенді қатысу болып табылады. Осыған байланысты кедендік әкімшілік жүргізу интеграциялық процестердің маңызды факторына айналууда. Бұл шаралардың барлығы тұтыну нарығын жоғары сапалы тауарлармен және технологиялармен толтыру арнасына айналуға тиісті, кедендік әкімшілік жүргізу жүйесін дамыту және жетілдіру мақсатындағы біздің еліміздің кеден қызметінің іс-әрекетін әрі қарай үйлестірумен байланысты. Сондықтан, халықаралық сауда айналымының ұлғаюы жағдайында кеден қызметі Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өтетін тауарлардың экспорттық-импорттық ағындарын тоқтатпау үшін, кедендік рәсімдеуді дамыту мен жетілдірудің заманауи технологияларын енгізуге мәжбүр.

Кәсіпкерлікті, шағын және орта бизнесті дамытудың тиімді саясатын іске асыру үшін, атқарушы биліктің мемлекеттік органдары мен іскер топтардың алдында Қазақстан Республикасындағы кедендік әкімшілік жүргізу механизмдері мен құралдарын жетілдіру бойынша ауқымды міндет тұр. Қойылған міндеттерді шешу кезінде оларды жүзеге асыру процесінде, шиеленіскен қаржылық-экономикалық дағдарыс жағдайында біздің елде кеден қызметінің дамуына кедергі болатын аса күрделі мәселелер туындауы мүмкін екені жоққа шығарылмайды. Сонымен бірге, мүмкін кедергілердің пайда болуын және фискалдық тәуекелдердің өсуін ескере отырып, кедендік әкімшілік жүргізу механизмі мен құралдары қағидалы тұрғыда жаңа нысандарға ие болуы тиіс. Демек, қазіргі дағдарыстық жағдайдан шығу үшін кедендік әкімшілік жүргізуді одан әрі жетілдіруді қамтамасыз ету қажет, сондықтан оның қызметіне түбегейлі қайта құрулар келесі басым бағыттар бойынша енгізілуі тиіс.

1. Тауарларды декларациялау және шығару кезінде кедендік операцияларды жүргізу мерзімдерін ең аз уақытқа дейін төмендету.

Ол үшін тауарларды декларациялау кезінде талап етілетін құжаттар тізімін минимумға дейін қысқарту, сондай-ақ сыртқы сауда келісім-шартын, кедендік төлемдерді төленгенін және декларанттың өкілеттіктерін растайтын басқа құжаттарды ұсыну қажеттілігінен бас тарту қажет. Бұл күрделі рәсім қажетсіз және сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға негізсіз міндеттемелер жүктейді. Осыған байланысты Қазақстанның кеден органдарының негізгі қызметтерінің бірі болып табылатын перспективалы инновациялық ақпараттық кедендік технологияларды одан әрі дамыту және жетілдіру қажет болады. ҚР ҚМ МКК өзінің кәсіби қызметінің тиімділігі мен соңғы тұтынушыға көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыру мақсатында заманауи технологияларды енгізудің дәйекті саясатын жүргізеді. Кедендік ақпараттық технологиялар деп ең алдымен заманауи ақпараттық жүйелерді пайдалануға және деректерді электронды түрде таратуға негізделген технологиялар түсініледі. Бұл технологиялар кедендік рәсімдеу және кедендік бақылау процестерін оларды автоматтандыру арқылы жеңілдетуге және жеделдетуге арналған. Кедендік ақпараттық технологиялар бизнес үшін быршама қолайлы жағдай қалыптастыруға, сондай-ақ кедендік рәсімдерді жеделдетуге және жеңілдетуге мүмкіндік береді. Осы бағытта тауарларды шығару туралы автоматты түрде шешім қабылдау технологиясы өте белсенді енгізілуде. Мұндай шараны жүзеге асыру адами факторды, оның ішінде сыбайлас жемқорлық құрамдастарының кері әсерін жоюға қабілетті.

Маңызды сәттердің бірі – тауарларды қашықтықтан шығару яғни, декларацияланған тауарлардың орналасқан жеріне қарамастан шығару мүмкіндігі. Кедендік бақылауды құжаттық және нақты бақылауға бөлу қағидаты негізінде бұл тәжірибені одан әрі кеңейту қажет. «Қашықтықтан шығару» ұғымы кедендік инспектор жеке өзі көрмеген немесе физикалық тұрғыдан одан қашықтықта тұрған тауарларға қатысты кедендік бақылауды жүргізу мен аяқтауды білдіреді. Қашықтан шығару технологиясы ыңғайлылығымен, экономикалық тиімділігімен және қашықтықта кедендік операцияларды жасау мүмкіндігімен байланысты біздің бизнесте белсенді түрде сұранысқа ие. Қашықтан шығару технологиясын жүзеге асыру бойынша қарқынды жұмыс жүргізілуде, ол кеден қызметінің іс-әрекетінде сәтті енгізілілуде.

2. Кедендік баждарды төлеу механизмін жетілдіру. Кедендік төлемдерді төлеу механизмінде тауарлармен кедендік операцияларды жедел іске асыруға ықпалын тигізбеген көптеген кемшіліктер болды. Сондықтан бүгінгі таңда кеден қызметі алдында кедендік төлемдерді төлеу тетігін оңайлату және оны барынша айқын ету міндеті тұр.

Қазіргі уақытта кеден органдарында ке-

дендік төлемдерді қашықтықтан төлеу жүйесі құрылған. Кедендік төлемдерді қашықтықтан төлеу – бүгінгі күнде төлем жүйесінің ең танымал қызмет көрсетулерінің бірі. Бұл кедендік операцияларды жүзеге асыруға, атап айтқанда тауарларды декларациялауға кететін уақытты едәуір қысқартуға мүмкіндік береді. Мұндай технология электронды нысанда декларациялау кезінде кедендік төлемдерді төлеуді кеден органының орналасқан жерінен тыс жерде орнатылған электрондық терминалдың көмегімен төлеуге мүмкіндік береді [4, 143]. Сондықтан барлық кеден органдарына қашықтықтан кедендік төлемдерді төлеуге мүмкіндік беретін жүйеге толық көлемде және барлық жерде қосылуды қамтамасыз ету қажет.

Кедендік әкімшілік жүргізуді жетілдірудің тиімді шарасы кедендік төлемдерді төлеу процесін кешенді автоматтандыру болып табылады. Бұл ұғым кеден органдары мен сыртқы экономикалық қызметке қатысушылар арасындағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы ақпарат алмасуды автоматтандыруды қамтиды. Бәрінен бұрын бұл кеден органдарының есепшоттарына ақша қаражаттарының түсімі туралы ақпаратты енгізу мерзімінің қысқаруы. Кедендік төлемдерді есепке алуды орталықтандыру және оларды төлеуді ҚР ҚМ МКК деңгейінде қамтамасыз ету жағдайда ғана кешенді автоматтандыруда толық тиімділікке қол жеткізуге болады.

3. Кедендік құнды бақылау тетіктерін қайта қарау. Бұл бағыттағы бірінші кезектегі міндет – жекелей алғанда баға ақпаратын, талдау жүйесін және тәуекелдерді басқаруды пайдалануды, оның ішінде тәуекел бейіндеріне қойылатын талаптарды белгілеу жолымен жетілдіруді қарастыратын, тауарлардың кедендік құнын бақылаудың тиімді жұмыс істейтін жүйесін қалыптастыруға көшу.

Сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға кеден құнын декларациялауды оңтайландыру, көлемін қысқарту, оны күмәнді декларациялау, тіпті кедендік баждардың өзгермеген ставкаларымен де кедендік төлемдердің өсуіне алып келеді. Сонымен бірге, ішкі нарықта отандық және шетелдік өндірушілер арасындағы бәсекелестікті реттеу процесінде және елдің ішкі нарығының әр түрлі секторларындағы шетелдік экспорттаушылардың бағалық артықшылықтарын бейтараптандыру процесінде кедендік төлемдердің рөлі артып келеді. Әкелінетін тауарларды дұрыс декларацияламаумен байланысты теріс пайдаланылушылықты азайту және кедендік әкімшілік жүргізудің сапасын арттыру мақсатында тарифтік жүйенің ашықтығын арттыру қажет. Осылайша, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы арқылы тасымалданатын тауарлар мен көлік құралдарын кедендік бағалау саласындағы кедендік әкімшілік жүргізу-

ді оңтайландыру елімізге бірден екі маңызды міндетті шешуге мүмкіндік береді: кедендік баждардың реттеуші және қорғаныс функцияларын күшейту және мемлекеттің бюджеттік кірістерін кедендік баждардың ставкаларын көтермей және қолданыстағы кедендік тарифті өзгертпей өсіру.

Қолданыстағы кедендік тарифтің тиімділігін арттыру және декларациялау мен кедендік құнды бақылауды жақсарту мақсатында ЕАЭО деңгейінде шешімдер қабылдау қажет болады [4, 144]. Ең алдымен, сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың тауарлар мен көлік құралдарын әкелу мен әкету кезіндегі кедендік құнын анықтауға және растаумен айналысатын кеден органдары бөлімшелерінің ұйымдық мәртебесін арттыру қажет.

4. Кедендік бақылауды тауарды шығарғаннан кейінгі кезеңге ауыстыру.

Халықаралық сауданың өсіп келе жатқан көлемін ескере отырып, дүниежүзілік қауымдастықтың кеден қызметтері тауарларды шығарғаннан кейін кедендік бақылауды жүзеге асыруға бейім болып келеді. Бұл тауарлардың өтуін жеделдетуге және кеден қызметінің ресурстарын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Тауарларды шығарғаннан кейінгі кедендік бақылау процедурасы Қазақстан Республикасының кеден заңнамасының сақталуын қамтамасыз ету және кедендік әкімшілік жүргізуді жетілдіру бойынша біршама перспективтік шаралардың бірі болып табылады. Бұл рәсім тауарларды шығаруды жедел жүзеге асыруға және толыққанды кедендік бақылау үшін көбірек уақыттың болуына мүмкіндік береді. Алайда, оң нәтиже көбірек болу үшін кеден органдарының сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға деген сенімділік дәрежесін арттыруы маңызды. Инновациялық және бәсекеге қабілетті экономикаға қарай дәйекті қозғалыс кезінде оның айтарлықтай бөлігінде кедендік бақылауды тауарлар шығарылғаннан кейінгі кезеңге беру тәжірибесін кеңейту және жеделдету заңды және табиғи қажеттілік болып табылады [5, 71-72].

Кедендік бақылауды тауарлар шығарылғаннан кейінгі кезеңге ауыстырудың артықшылығы, СЭҚ ТН бойынша кедендік құнды бақылау мен тауарлардың кодын анықтау алгоритмі сыртқы экономикалық қызметке қатысушылармен бірге көптеген көлемдегі құжаттар мен мәліметтерді қарастыруды талап етеді. Тауарлардың коды мен құны туралы ақпаратты біліксіз анықтап көрсету есептелетін кедендік төлемдер мөлшеріне айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Демек, өнім кодын анықтаудағы кез-келген қателік кеден органдарының

немесе сыртқы экономикалық қызметке қатысушының мүдделерін бұзуға әкелуі мүмкін. Сондықтан экономиканың тұрақты дамуын қамтамасыз ету және экономикалық дағдарысты еңсеру үшін тыйым салулар мен шектеулерге жатпайтын тауарларды әкетудің оңайлатылған тәртібін қарастыру, мұндай тауарларға қатысты тыйым салулар мен шектеулердің жоқтығын растайтын құжаттарды алу рәсімін жеделдету және жеңілдету қажет. Мұндай жаңашылдық экономиканың дамуында орасан зор рөл атқаратын шағын және орта бизнестің дамуына өте салмақты әсер етуі мүмкін, өйткені ол бәсекенің дамуын ынталандыра отырып өндіріс тиімділігін арттырады, сонымен қатар салықтарды бюджетке тұрақты аударым көзі болып табылады.

Қазақстан экономикасының инновациялық даму жолына өтуі интеграциялық үдерістердің кеңеюін бұлтартпай бағамдайды. Осы басым бағытты іске асыру шеңберінде ҚР ҚМ МКК 2020-2030 жылдарға арналған Қазақстан Республикасы сыртқы саясат тұжырымдамасының тең орындаушысы болып табылады⁴.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі Қазақстан Республикасының 2020-2030 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасының жобасын әзірледі, ол қазіргі уақытта мемлекеттік органдармен талқылануда.

Жобаға сәйкес, жақын болашақта кеден органдарының қызметі ең алдымен мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне бағытталатын болады. Тұжырымдама жобасын әзірлеушілер ел экономикасының барлық деңгейлерін Бірыңғай экономикалық кеңістікпен қамту бойынша жұмысты жалғастыру, сондай-ақ ЕАЭО-ға мүше барлық мемлекеттердің кеден заңнамасын біркелкі қолдануы үшін бірыңғай технологиялық алаң құру қажет деп санайды.

Сонымен қатар, Қазақстанның Дүниежүзілік Сауда Ұйымына (ДСҰ) кіруіне байланысты халықаралық сауданы одан әрі дамыту, сондай-ақ дүниежүзілік қатынастар мен сыртқы экономикалық қызмет жүйесінде қазақстан экономикасының байланыстарын жандандыру мақсатында кеден заңнамасында «кедендік шекара», «кеден саясаты» сияқты ұғымдарды қалпына келтіруді қарастыру қажет.

Кеден заңнамасының ұғымдық аппаратын қалпына келтіру туралы соңғы ұсыныспен келісе отырып, сондай-ақ мұндай тізімді өз кезегінде біз бірнеше жылдар бойы ұсынып келе жатқан «кедендік әкімшілік жүргізу» ұғымын түсіндірумен толықтыруды ұсыну керек [6; 7].

Бұл бағдарламалық құжаттар Қазақстанның тек сыртқы экономикалық дамуына ғана

⁴ «Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының 2020-2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 6 наурыздағы № 280 Жарлығы // (электронды ресурc) <http://adilet.zan.kz> (жүгіну мерзімі: 03.11.2020)

емес, оның жалпы экономикасына өте маңызды әсер етеді.

Осы бағдарламалық құжаттарды іске асыруға ҚР ҚМ МКК қатысуы сыртқы сауда қызметін дамытуға ықпалын тигізетін, кедендік әкімшілік жүргізудің дамыуы мен жетілуіне байланысты.

Бұл ең алдымен, ЕАЭО-ның кедендік шекарасы арқылы тауар айналымын жеделдетуге, сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың шығындарын азайтуға, кеден ісі саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтармен және қылмыстармен тиімді күресу мүдделері

үшін ішкі нарықты сапасыз және жалған тауарлардан қорғауға мүмкіндік береді.

Кедендік әкімшілік жүргізуді дамыту мен жетілдірудің белгіленген бағыттары көрсетілген міндеттерді орындауға кең мүмкіндіктер береді. Атқарушы билік органдарының атынан да, бизнес-қауымдастық атынан да сыртқы экономикалық қызметтің барлық қатысушыларының белсенді өзара әрекеттесуінсіз оларды тәжірибелік тұрғыдан шешу мүмкін емес. Әрине, бұл жолда бізге кеден ғылымын дамытуға және жетілдіруге, оған теориялық және әдістемелік қолдау көрсетуге тура келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Джабиев А. П. Институт таможенного администрирования как фактор развития внешней торговли / *Международная торговля и торговая политика* 2015 г. № 1. – С. 19-32.
2. Досмырза Д. Система таможенного администрирования в государственном управленческом процессе / *Вестник Института законодательства Республики Казахстан* №1-2 (29-30) 2013 г. – С. 45-50.
3. Досмырза Д. Таможенное администрирование: понятие, мнение// *Таможенно-налоговый бюллетень* № 13-14, ноябрь 2014 г. – С. 20-21.
4. Малахова А.А. Ориентиры совершенствования таможенного администрирования / *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, vol. 10-2 (49), 2020. С. 141-144.
5. Пилипчук В.В., Семенова Н.К., Плоткина Н.П. Актуальные вопросы и перспективы развития инновационной деятельности в системе таможенных органов / *Таможенная политика России на дальнем востоке* № 1 (90)/2020. - С. 68-78.
6. Досмырза Д. Совершенствование теоретико-доктринальной основы таможенного законодательства Республики Казахстан / *Материалы международной научно-практической конференции «Новые возможности социально-экономического развития в условиях формирования цифровой экономики»*, *Казахский университет экономики, финансов и международной торговли*, 30 ноября 2018 г. - С. 188-192.
7. Досмырза Д., Берназарова Р.Д. Таможенное администрирование в рамках Евразийского Экономического Союза / *Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли* № 3, 2018. - С. 64-71.

REFERENCES

1. Dzhabiev A. P. Institut tamozhennogo administrirovaniya kak faktor razvitiya vneshnej trgovli / *Mezhdunarodnaja trgovlja i trgovaja politika* 2015 g. № 1. – S. 19-32.
2. Dosmyrza D. Sistema tamozhennogo administrirovaniya v gosudarstvennom upravlencheskom processe / *Vestnik Instituta zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan* №1-2 (29-30) 2013 g. – S. 45-50.
3. Dosmyrza D. Tamozhennoe administrirovanie: ponjatie, mnenie// *Tamozhenno-nalogovyy bjulleten'* № 13-14, nojabr' 2014 g. – S. 20-21.
4. Malahova A.A. Orientiry sovershenstvovanija tamozhennogo administrirovaniya / *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, vol. 10-2 (49), 2020. S. 141-144.
5. Pilipchuk V.V., Semenova N.K., Plotkina N.P. Aktual'nye voprosy i perspektivy razvitiya innovacionnoj dejatel'nosti v sisteme tamozhennyh organov / *Tamozhennaja politika Rossii na dal'nem vostoке* № 1 (90)/2020. - S. 68-78.
6. Dosmyrza D. Sovershenstvovanie teoretiko-doktrinal'noj osnovy tamozhennogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan / *Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Novye vozmozhnosti social'no-jekonomicheskogo razvitiya v uslovijah formirovaniya cifrovoj jekonomiki»*, *Kazahskij universitet jekonomiki, finansov i mezhdunarodnoj trgovli*, 30 nojabrja 2018 g. - S. 188-192.
7. Dosmyrza D., Bernazarova R.D. Tamozhennoe administrirovanie v ramkah Evrazijskogo Jekonomicheskogo Sojuza / *Vestnik Kazahskogo universiteta jekonomiki, finansov i mezhdunarodnoj trgovli* № 3, 2018. - S. 64-71.